

haar de dochter van de vrouw, die hij begeerd had, maar uit familieoverwegingen niet trouwen mocht, zij, van kind af in stille adoratie voor „Vijverlust“, gaat met hem op in de zorg voor alles, tracht met en voor hem de traditie in leven te houden.

Gestaag echter blijkt dit moeilijker: de oude vrienden sterven, of vertrekken, de tweede zoon doet een huwelijk buiten den kring van zijn stand en toont, onder invloed van z'n vrouw en haar vader, niet den minsten eerbied voor het goed, er komt verval, hier en daar en overal, wijl Gregorius niet meer bij machte is tot een behoorlijk onderhoud. Maar z'n liefde voor het goed van Cronaert blijft en z'n vasthouden aan de onschendbaarheid ervan ook. De familiereunie wordt ten slotte nog maar door een verren bloedverwant bezocht, maar voor hem wordt alle statie van vroeger gemaakt, omdat de reunie moet blijven. En Jacoba, met fijnen tact, handelt geheel in dien geest en, zelf gekomen in het schaduwdonker van het leven, is het eentonige, stille verglijden der dagen haar een zoet-weemoedige vervulling.

Ten slotte sterft Gregorius, op z'n oude kamer, in z'n eigen huis, oud en levensmoe en in de statige kamer, waar de hoogtijden der familie werden gevierd, is zijn begrafenisdag de laatste reüniedag van de enkele overgeblevenen.

Zoals men ziet, gebeuren is er in dit heele verhaal vrijwel niets. 't Komt alleen aan op 'de steer, 't is alleen om de teekening-in-woorden te doen. Maar, we zeiden het reeds, die is zoo fijn en tegelijk zoo diep-indringend van kracht, dat de leetuur van dit boek een genot wordt, een literair genot. Er is niets pompeus in het heele verhaal, 't is alles even eenvoudig en sober, maar de tint is als die van den avondzonnehemel, teer en schoon.... Ik geloof, dat dit boek een verrijking beteekent van onze moderne literatuur, omdat het, tegenover 't veelszins wilde aspect van den modernen roman, de rust doet zien van talentvolle beschrijvingskunst.

Verzen van de Noord-Hollandsche visschersvrouw Elsje Bording.

De predikant van Landsmeer, Ds H. J. Heynes, die ons in z'n bekende boeken zulk een frisschen kijk gegeven heeft op de Noord-hollandsche menschen en dingen, kent in zijn dorpje een eenvoudige visschers-huisvrouw van ongewone gaven. Ze is huismoeder als al de bewoonsters van de vriendelijke visschershuisjes langs den zeedijk; ze poetst en stoft en schuurt en is dagelijks bezig in het nijvere huishoudgedoe, dat bij de Hollandsche properheid behoort. Maar — zoo vertelt Ds Heynes in een inleiding op het bundeltje, dat voor ons ligt, — deze vrouw kan meer. „Terwijl zij stoffer of schuurhant hanteert“, terwijl ze dus bezig is in haar eenvoudige werk, kan het gebeuren, dat plots „maten en strofen en rijmen door haar heen (ritselen)“ en een vers groeit. Ze schrijft het dan op en bewaart zoo vele van haar invallende gedachten. Vooral in rustige uren, als het werk is gedaan en de stilte om haar is, wijdt ze zich graag „aan de beoefening van haar kunst“ en dan dicht zij, naar Ds Heynes opsomt, „over harde kinderjaren, over kinderleven, over dierenleven, over den zegen van beproevingen, over godsvrucht...., over de veel verlatte techniek der Zuiderzeevisscherij...., over kerkdienst, kerkleeraar, kerktoeren...., over nog een en ander....“

Ze geeft dus „huiselijke poëzie“ in den zin van deze in onze letterkunde veelvuldige soort.

Uit haar werk nu las Ds Heynes een bundeltje samen, dat hij onder den titel „Verzen van de Noord-Hollandsche Visschersvrouw Elsje Bording“ in het licht gaf²⁾, met de bedoeling, „eenigen in (m)zijn verwondering over het kunnen eener gewone visschersvrouw te laten doelen“. Zij zelve voert niet de minste pretentie, veeleer voelt ze er zich bezwaard over, dat ze den predikant toestemming gegeven heeft tot deze uitgave.

Inderdaad is er niets in het (keurig uitgegeven) bundeltje, dat naar pose zweemt. 't Is alles eenvoudig en Noord-hollandsche werkelijkheid, „gelegenheidspoëzie“ bij vreugde en leed, versjes over den visscher en z'n kajuit, de visschersvrouw en haar huis, de zee en de weiden, die rechts en links van haar huis zich uitstrekken. Over 't algemeen zijn de dichtjes vlot en rhythmisch vrij zuiver: „De Regen“ b.v. en „Buurvrouw“ zijn naar vorm en inhoud pittig. Er is rijmvaardigheid en — met uitzondering zeer beslist van het vers „bij den kapper“ — ook wel visie. We willen daarom wel „deelen in de verwondering“ van Ds Heynes over het kunnen van een gewone visschersvrouw.

Maar we verschillen met hem van meening, dat dit werk „kunst“ zou zijn. Al te veel toch ligt de kracht in het uiterlijke, in rijmvlotheid en maatslag en niet zelden is daaraan de zuiverheid van taal en beeld, die immers sinds 1880 zoo sterk op den voorgrond zijn gekomen als elementen van dichtkunst, ten offer gevallen. Als men b.v. eens leest deze strofe van een gedichtje, waarin een gestorven kindje als in den geest tot moeder spreekt:

En het roept u soms toe: o, mijn moetje, ween niet
Maar verhef vaak naar boven uw oogen,
Want dan zult ge mij zien als een engeltje rein,
Dat daar blikt op u neer uit den hoogen

dan ziet men duidelijk, hoezeer de vorm als hoofdzak is gevoeld. Terecht hebben de jongeren, de Nieuwe Gidsers van 1885, tegenover de oudere poëzie er den nadruk op gelegd, dat er harmonie moet zijn tusschen gedachten en uitdrukkingsvorm, dat de eerste niet mag worden verwrongen naar den laatste en cliché's, rijm- en rythmeinvogels of -wegelingen alle kunstwaarde aan een gedicht ontnemen. En dat cliché-gebruik vinden we hier juist veelvuldig.

Voorts missen we in deze verzen soms de fijnheid van gedachten, die voorwaarde is voor kunst; de sfeer is hier en daar al te „huiselijk“ (vgl. „Op het Huwelijk van een Nichtje“, „Huisvrouw“, „Bij den kapper“ e.d.) Ook in het eenvoudige moet een aesthetisch element zijn, wil het stof zijn voor den kunstenaar en waar dat aesthetische ontbreekt kan met het „bezingen“ geen kunst ontstaan, zelfs niet als het uiterlijk, de vorm, die is van een gedicht.

We zeggen dit alles niet, om af te doen aan „de verwondering“, die het kunnen van deze ongeschoolde vrouw wekt, ook niet, om de uitgave van dezen bundel te disqualificeeren. We bedoelen slechts te doen uitkomen, hoe een gedichtje, zelfs een formeel goed gedichtje, volstrekt nog geen „kunst“ behoeft te zijn en gaven, als die deze vrouw ongetwijfeld bezit, iemand niet tot een dichter maken, noch ook het werk tot poëzie. „Kunst“ vraagt meer dan rijm- en maatgevoel, en dat meerdere missen we hier.

C. T.

PERS-SCHOUW.

Bavinck-Smith.

Verleden week haalden we „Kerk en Vrede“ aan, waarin geschreven werd over Geelkerken-Smith.

Thans is het Bavinck-Smith.

De heer Smith, die te Groot-Ammers woont, hoofd-onderwijzer was aan een Chr. school daar en die tevens anti-militarist is, haalt uit de brochure van Dr H. Bavinck „Het Probleem van den Oorlog“ enkele losse uitspraken aan, waarin over de schrikkelijke en schandelijke zonden van den oorlog vonnis gestreken wordt; en zegt dan:

Wanneer wij precies hetzelfde beweren noemt „De Standaard“ ons „opruimers“, „dwaalgeesten“ etc.; spreken „christelijke“ debaters over „revolutionaire terminologie“, „een spraak die openbaar maakt“ etc.

Zou ook wijlen Prof. Dr Bavinck als hij door deze lieden wordt gewogen, niet te licht worden bevonden?

We willen hier niets aan toevoegen. De citaten spreken duidelijk genoeg. Doen wij er ons voordeel mee!

Het is weer de gewone redeneering. Dat Bavinck nog wat anders zegt dan de heer Smith citeert, wordt niet geteld. Het loopt niet over de anathema's over den oorlog, doch over de conclusies, die volgen, en waarin eigen houding wordt besproken, als de nood er is. Wat Bavinck zegt wordt door duizenden onderschreven, die niet anti-militarist willen zijn. Zij meenen ook, zijn woorden toe te passen.

De Generale Synode.

In „De Heraut“ schrijft Prof. Kuiper:

De Haagsche Synode, die elk jaar saamkomt, wordt door 's Lands regering betaald. De kosten onzer Synodes worden door de Kerken zelf gedragen. Hoe ernstig onze Kerken nu zulk een rechtsgeding opvatten, waarbij het niet alleen gaat om wat men de „rechtspositie onzer predikanten“ noemt, maar vooral om de vraag naar de handhaving van de autoriteit van Gods Woord, blijkt wel uit de groote offers, die onze Kerken bereid zijn daarvoor te brengen. In wereldsche kringen moge men spotten met een Synode, die in de 20e eeuw nog weken lang vergadert om te handelen over de „slang in het Paradijs“, ons Gereformeerde volk trekt zich dien spot niet aan. Het weet, dat het bij deze Synode gaat om veel dieper liggende vraagstukken.

Wat dit laatste betreft, merkt Prof. Bouwman in „De Bazuin“ op:

Op deze Synode worden dus zaken behandeld, die ten principale raken de autoriteit der H. Schrift. Wanneer men de feitelijke van datgene wat de H. Schrift als historie geeft, de geschiedenis van den val, den hof van Eden met de twee zinniglijk waarneembare boomen, van de slang en haar spreken, enz. zou loslaten, dan zou daarmee de heilsgeschiedenis worden aangetast.

En de geschiedenis des heils is ook geschiedenis evenals de profane historie. Het is waar, dat er een groot onderscheid is tusschen de wereldgeschiedenis en de gewijde geschiedenis. De gewijde geschiedenis in de H. Schrift laat ons de dingen zien in het licht van den Raad Gods, hoe God alle dingen schept, en trots den val en de bestrijding van Satan alles doet uitloopen op de verlossing van de macht des kwaads, op de overwinning der zonde door Christus en op de eeuwige heerlijkheid. De wereldgeschiedenis evenwel leert ons het verloop der dingen zien in hun onderling verband. En al beziet de geloovige ook de historie bij het licht van den Raad Gods, in Zijn Woord geopenbaard, in de wereldgeschiedenis zijn alle gebeurtenissen, die op den gang der zaken en de ontwikkeling der dingen in het leven der wereld invloed hebben uitgeoefend, van belang.

De heilige geschiedenis geeft echter niet een volledige ontwikkelingsgang van Israël als volk, deelt

niet alle gebeurtenissen mede, maar geeft alleen datgene wat God voor onze kennis van den raad Gods tot zaligheid noodig oordeelde. Er is dus onderscheid tusschen de gewone en de gewijde geschiedenis. Doch dit wil niet zeggen, dat de feiten, ons in de Schrift medegedeeld, niet feitelijk zoo zijn als zij in de H. Schrift ons zijn medegedeeld. In dat opzicht is er geen onderscheid tusschen de heilige en de profane historie.

Uit een en ander kan men dus zien, dat de Synode van Assen voor vragen gesteld wordt, waarvan de beantwoording voor de toekomst onzer kerken van het hoogste belang is.

Ten aanzien van de meer binnenkamers gevoerde besprekingen zal dit citaat uit „De Heraut“ de lezers interesseeren:

Alleen dit mogen we, zonder het opgelegde geheim te schenden, wel zeggen, dat ook bij dit mondiale vragen-stellen de goede toon van het begin tot het einde bewaard bleef. Van wat een der liberalen schreef over een inquisitoriaal gericht, dat aan de donkere Middeleeuwen herinnerde en waarbij men een verdachte door martelende vragen tot bekentenis wilde dwingen, was geen sprake. Vermoedend was zulk een onderhoud zeker en we hebben alle bewondering voor Dr Geelkerken, die na al de inspanning, welke het uitvoerige schriftelijke antwoord van hem geëischt had, in staat bleek twee dagen lang met zooveel geestkracht en slagvaardigheid de hem gestelde vragen te beantwoorden.

Over de veel veroordeelde werkwijze der Synode zegt ds H. S. Bouma in „Friesch Kerkblad“ (het blad, dat vanwege de manier van uitgave al meer ongenietbaar wordt, ook al is de inhoud nog zoo loekend):

We moeten niet vergeten, dat de werkwijze en de handelwijze van de Synode toch al goede vrucht heeft gegeven.

Betrekkelijk lang duurt het, heel weinig weten we nog, maar de gevolgen daarvan zijn niet ten eenenmale ongunstig te noemen. Toen de Synode samenkwam, was er iets onzuivers in de atmosfeer. De spanning was zoo groot, dat men gerust kan spreken van ziekelijke overdrijving. Er was zucht naar het sensationele en men verwachtte allerlei schokkende gebeurtenissen. Maar de Synode wist zich vrij te maken van allerlei verkeerde invloeden en schiep zich haar eigen atmosfeer, waarin kloekheid en rust mogelijk maakte een kalm aanvatten van de zaken. Ze ging haar eigen gang. En hoe wij buiten ook popelden van ongeduld, zij werkte door en haastte zich, maar deed dit langzaam.

En hoe wij ook grepen naar de couranten, zij berichtten ons niet meer, dan oorbaar werd geacht en dit was niet veel.

Dat was alles voor ons vervelend, dat was om te stampvoeten van ongeduld, dat was om er lurslursch onder te worden.

Maar — het is niet verkeerd geweest!

Want de zaak-Geelkerken is niet langer sensationeel. We zijn nog wel in spanning, maar het zieke element is er uit weggenomen.

En over de copie-dievery van „De Telegraaf“ merkt Prof. Grosheide op in „Noord-Holl. Kerkbl.“:

Het dagblad „De Telegraaf“ wist evenwel de vragen te bemachtigen en uit „De Telegraaf“ kwamen ze in alle couranten.

En nu het gevolg? We hebben zelf al gemerkt, dat door deze openbaarmaking nadeel is ontstaan. We hoorden van iemand, die meende, dat Dr Geelkerken verkeerde gevoelens voorstond in zake het boek Job. Dat was uit de vragen afgeleid. Maar in de vragen staat dat allerminst. De Synode heeft vragen gesteld om dingen te weten te komen, die men niet wist. Anders gezegd, die vragen zijn niets waard zonder het antwoord van Dr Geelkerken. En dat antwoord is weer niets waard zonder het rapport daarover van de Synode. En dat rapport krijgt pas betekenis, als de besluiten genomen zijn, die natuurlijk niet genomen worden, zonder dat eerst is gerekend met hetgeen Dr Geelkerken misschien tot zijn verdediging zou willen opmerken.

Van zelf komen straks alle schriftelijke stukken in het licht. Zoals ook in de zaak van Ds Netelenbos is geschied. En als men alles bijeen heeft, dan kan men pas een oordeel vellen.

Reeds daarom is zulk een voorbarige publicatie een kwaad. En we hopen dan ook, dat het antwoord, dat Dr Geelkerken op den tijd door hem beloofd heeft ingeleverd, niet vóór den tijd publiek zal worden gemaakt.

Aan den laatste wensch is inmiddels niet voldaan. Dr Geelkerken is weer naar buiten getreden, uit het duister.

En nu kunnen de Jan Rapses, de anonymi, weer bij heirscharen vliegen in het duister van redactiekamertjes en kranten-briefjes.

Maar het is goed, dat ieder weet, dat de synode zelf al lang van plan was op haar tijd alles uit het duister te brengen in het licht.

Alleen maar — op tijd.

Kindelijk schrijft nog ds W. H. Gispem in de „Scheveningsche Kerkbl.“:

Hoe groot de belangstelling in de zaak-Geelkerken is, blijkt wel uit een uitknipsel uit een blad uit Canada, mij door een zuster der gemeente ter hand gesteld, waarin een telegram uit Assen met bericht hoe veel opzien de kwestie in Nederland heeft gewekt, en het gaat over twijfel, die Dr Geelkerken heeft uitgesproken of de slang tot Eva gesproken heeft. De Synode bestaat naar dit bericht uit 11 van de uitstekendste theologen van Holland en deskundigen in de uitlegging en 50 mindere geestelijken.

Ook daar het misverstand alsof de kwestie slechts ging over de slang, die gesproken heeft, en niet over de historische bijzonderheden in Genesis 3 vermeld: de boom des levens, het proefgebod enz.

Als we zoo al eens bedenken, wie er tegenwoordig

onder de niet-kerkelijke ingelichten „orthodoxe kant knikanten verma Phaedo staat:

Thyrsos-drager. Waarbij wel lijke bacchanten, die op ordelij. Want de pul. En de pers. Waarna me naar kapittel 5. Van Bileam. Jhereden had, „gehoord hebbe. Maar wee

Na het over deze herinnering vereniging v. sporen:!

Op die S. zoo ongevee. Bergh ter. van de ande.

Wat een nokvol was. Bergh met d. kelijkheid d. voorhoofd h. ook nog de. linkende. M. geten. Ds van uit de k. zoo onbevredelburg. — dien jongen. Linden, K. S. zending, d. teerd.

Zagen hee wonderbaar.

Dan, dat. worden gele. Samma, de. Het is niet a. aan wat v. hart aan.

Maar, we. En waren.

Er werd n. ging van twe. verschillend.

Wat? Ald. overgaan? 2. denken? He. bij Gorkum.

wede? Niet. en rustige s. verschil hoe.

er geen Maa. Merwede, die. stuw naar.

Later zou m. der 2 rivieren. en de sprake.

de van de ge. Maar de Me. Dat is zoo.

zien. Niet alle. het klein. Men. Haagsche ker.

Het is de e. gemeente e. Wagenstraten.

De eerste. hangers van. Maar 7 Juli.

De beide. huis en Ds. eerst samen.

woont, gebie. van eerstge. De W. Door.

bevestigd. C. tot samenst. Helans, wat.

weltra een. ls Wisse.

Daardoor. der Linden. Maar door 2.

in vreugde. Tot roem.

„Vol ontferm. zezen der g. meente; in l.

met ons te l. Ja, de Merw.

Modern. in „De Her.

trant de gehoe. vernemen v. (e)ndien(en).

Een godelle g. Outrent c.

gedeeft, van. doop, in de. beele betoek.

stelling in d. iemand. Al. tegenover w.

toegediend, schrijft: „me. plechtigheid.

²⁾ Uitg. N. V. Boekhandel W. ten Have, Amsterdam.

leest alleen dat den raad Gods dus onderscheid chieden. Doch als in de Schrift als zij in de dat opzicht is luge en de pro-

dat de Synode it, waarvan de zer kerkon van uners gevoerde raut" de lezers

opgelegde ge- t bij dit monie, van het begin een der liberale tal gericht, dat norde en waar- nede vragen tot n sprake. Ver- en we hebben die na al de lijke antwoord ek twee dagen vvaardigheid de len.

ze der Synode stad" (het blad, al meer onge- g zoo lakkend), verkwijze en de goede vrucht

einig weten wa ten eenenmale de samsenkwam, er. De spanning reken van zieke- et sensationele de gebeurtenis- de maken van zich haar eigen mogelijk maakte

Ze ging naar popelden van tich, maar deed

couranten, zij tr werd geacht

d, dat was om as om er lue- eweest!

ter sensationeel, st zieke element

elegraaf" merkt kbl."

evenwel de vra- graaf" kwamen

elf al gemerkt, el is ontstaan, e, dat Dr Geel- id in zake het afgeleid. Maar e Synode heeft te komen, die ragen zijn niet

Geelkerken. Ea der het rapport port krijgt pas n zijn, die na- er dat eerst le n misschien tot

iftelijke stukken n Ds Notelenbo- heeft, dan kan

arige publicat- t het antwoord, r hem beloofd ubliek zal wor-

onder de niet-orthodoxen over het paradijs al nauw- keuriger ingelicht meenen te zijn, dan de meest room- rachte „orthodoxe knikkebol" (welke laatste nog naar een kant knikt, terwijl de eerste het naar alle andere kanten vermag), dan denk ik aan wat in Plato's Phaedo staat:

— er zijn

Tijdsos drageren veel, maar weinige Bakchos-bezielden. Waarbij wel te bedenken is, dat de eersten de geeste- lijke bacchanten zijn. De laatsten „geene anderen, dan die op ordelijke wijze wijsgeeren zijn geweest".

Want de publieke opinie zwèert bij artikel 8. En de pers, en de ezel, zeggen: ja. Waarna men overgaat van hoofdstuk 1: de slang, naar kapittel 2: de ezel.

Van Bileam wel te verstaan. Als Bileam geen ezelen beleden had, de anti-clericale pers zou van hem nooit gehoord hebben.

Maar wees den zoon der duisternis!

Da J. v. d. Linden. †

Na het overlijden van ds v. d. Linden gaf ds Detsma deze herinnering in zijn kerkbode (de synode, die de vereeniging van '34 en '86 voorbereidde wordt be- sproken):

Op die Synode was het ook, dat op een avond zoo ongeveer 8 uur Dr A. Knyper en Dr Mr van den Bergh ter vergadering kwamen, om de gevoelens van de andere synode te vertolken.

Wat een moment en evenement. Vol, tjokvol en nokvol was de groote Burgwalkerk. Die Ds van den Bergh met dat bleke gebaat; bleeker nog dan in wer- kelijkheid door de ravenzwarte lokken, die over het voorhoofd hingen. Welnu, hier, te dezer Synode, waar ook nog de grijze Bulens was uit Varsseveld en de hinkende Mefiboseth uit Utrecht, de nog niet ver- geten Ds van Minnen en vele andere bekende man- nen uit de kerk, niet te vergeten de bevende en toch zoo onbevreesde en onversagde Ds Littooy uit Mid- delburg. — hier was het, dat we voor het eerst dien jongen dominé uit 's-Hertogenbosch (ds v. d. Linden, K. S.) hoorden, met Ds E. Haan, een vroeger zendeling, door Noord-Brabant ter Synode gedeput- teerd.

Zagen hem, — dien man met hooge gestalte en wonderbaar voorkomen.

Dan, dat is het niet. Daar moet niet teveel op worden gelet. Dan waren Eliah en Abinadab en Samma, de zonen van Isai, uitnemender dan David. Het is niet gelijk de mensch aanziet. De mensch ziet aan wat voor oogen is, maar de Heere ziet het hart aan.

Maar, we hoorden hem.

En waren verwonderd.

Er werd nog al bezwaar gemaakt tegen de vereeni- ging van twee groepen der kerken. De afkomst zou te verschillend zijn, om waarlijk één te worden.

Wat? Aldus van der Linden. Moet het daarom overgaan? Moeten we dan dadelijk in alles gelijk denken? Het onderscheid van Maas en Waal is nog bij Gorkum te merken. Is het daarom niet ééne Mer- wede? Niet één rivier? Niet één machtige en breede en rustige stroom? Maar, bij Dordrecht is van dit verschil hoegenaamd niets meer te merken. Dan is er geen Maas- en geen Waalwater meer. Is het ééne Merwede, die in verschillende takken het water voort- stuwt naar de zee.

Later zou men (zie elders in dit nummer) het beeld der 2 rivieren vervangen door dat der 2 aangezichten en de sprake der vereenigde bedding vervangen door de van de gekeerde jas.

Maar de Merwede stroomt.

Dat is zoo. Ds v. d. Linden heeft het lang mogen zien. Niet alleen in het groot, doch niet minder in het klein. Men leze, wat Dr S. O. Los schrijft in de „Haagsche kerkbode":

Het is de ouden nog wel bekend, hoe de Haagsche gemeente eerst gedeeld leefde in Nobelstraters en Wagenstraters.

De eersten waren nog weer onderscheiden in aan- hangers van Ds Joffers en van Br. Golverdinge. Maar 7 Juli 1869 kwam de eerste toenadering.

De beide kerkeraden met de leeraren Ds Dijkster- huis en Ds Smit vergaderden op dien dag voor het eerst samen, en zongen uit volle borst: „Waar liefde woont, gebiedt de Heer den zegen". Na het vertrek van eerstgenoemden leeraar in 1873 werd in 1875 Ds W. Doorn door Ds van der Valk in de Nobelstraat bevestigd. Onder diens leiding kwam het in 1892 tot samensmelting van Nobelstraat en Wagenstraat. Belas, wat oorzaak van vreugde moest zijn, werd weldra een bron van smart, door het uitreden van Ds Wisse.

Daardoor ontstond de droeve toestand, die Ds van der Linden bewoog om hierheen te komen in 1893. Maar door zijn komst veranderde de droefheid weer in vreugde.

Tot roem van Gods genade mocht hij getuigen: „Vol ontferming is Gods harte gebleken: in het ge- mezen der geslagene wonde; in het bouwen der ge- meente; in het toebrengen van velen, die begeerden met ons te leven."

Ja, de Merwede stroomt.

Modern-religieuze en andere wenschen. In „De Hervorming" wordt verslag uitgebracht om- trent de gehouden enquête, die bedoelde het oordeel te vernemen van velen over de inrichting van def(n) (ere)dienst(en) in de kringen der religieuze modern- ten gedeelte geef ik hier:

Omtrent doop en bevestiging wordt mede- gedeeld, van vele zijden, dat de eerste, n.l. de kinder- doop, in de oogen der massa nog steeds sacramen- teele beteekenis heeft. Daarom neemt de belang- stelling in dit symbool bij vele anderen af, schrijft iemand. Al meer kinderen blijven ongedoopt. Daar- tegenover wint de doop, die bij de bevestiging wordt toegediend, in veler oogen aan waarde. Iemand schrijft: „met gespannen aandacht leeft men in deze plechtigheid mee". De bevestiging is volgens veler

gevoelen voor de gemeente een hooge feestdag, gelijk de doop voor de doopsgezinde gemeenten altijd was en is. Deze laatste laten dikwijls een „belydenis- preek" voorafgaan. De „aannemelingen" worden op veel plaatsen persoonlijk toegesproken, soms in kleine bij elkaar passende groepjes gezamenlijk. Zij krijgen een tekst, die dikwijls later, op een herinnerings- plaat of boek geschreven wordt uitgereikt. Soms spreken de aanstaande lidmaten gezamenlijk zingende hun geloofsbelydenis uit (b.v. Ev. Gez. 99 vs 3 of 4). Het symbool van den doop, aan volwassenen toege- diend, beeldt beter dan het wisselende woord de onveranderlijke zegen van Christus af, schrijft een correspondent. Bij de bevestiging zingt, meldt ons iemand, een koor à capella. Een ander bericht dat na de bevestiging vioolspel prachtig de stemming des harten vertolkt. Maar een aannemeling vroeg: „Domine, wilt u als 'tu belijft niet viool laten spelen of zoo, want ik zou er zeker naar gaan zitten luisteren, wat het was en hoe het gespeeld werd, en dat zou de heele bevestiging innerlijk bij mij in de war sturen".

Zoo wel voor doop als avondmaal gebruik ik de gewijzigde formulieren van den liturgischen kring, schrijft ons een ethisch predikant. De doopdienst, meent een ander, versterkt het gemeentebesef. Een ander meldt, dat de doopdienst des middags alleen door de familie van de doopkinderjes wordt bij- gewoond.

Omtrent het avondmaal loopen de meeningen zeer uiteen.

Het is voor de gemeente van groote beteekenis, is het oordeel van een collega, omdat het duidelijker dan woorden spreekt van een verbond dat gesloten wordt. De teekenen van brood en wijn spreken zoo klaar van de voeding van ons geestelijk leven in de gemeenschap met Christus. Stel het zinnebeeldig ka- rakter in korte woorden op den voorgrond, raadt een ander. Samen aanzitten beteekent: belijdt het- zelfde geloof. Brood is het levensbrood dat onze ziel behoeft. Wijn de Christusgeest die ons bezielen moet. Het mysterium dat 't Avondmaal verzinnebeeldt is de eigenlijke dienst der gemeente, meent een derde. Een vierde: het Avondmaal is een plechtige herinnering aan Jezus' lijden en sterven.

Anderen zijn sceptisch. Wat blijft er voor nuch- tere Hollanders van over? Laat het alleen gevierd worden als er voldoende belangstelling voor is! mee- nen velen. Het is buitengewoon moeilijk het goed te bedienen, verzucht iemand. Want ons ontbreekt het gemeentebesef. En het oorspronkelijke sobere karakter gaat verloren, door de noodzakelijk gebleken moderniseering. De kleine hekerijjes zijn de eerste stap op den weg der afschaffing. Want bij het avond- maal hoort de gemeenschappelijke beker.

Dezelfde acht het vreeselijk vandalisme, b.v. van den beker wijn een vaas met witte seringen of Aäronskelken te maken. Dat is een nieuwe lap op een oud kleed. Door anderen wordt deze moderni- seering juist verdedigd. Rouwkrup om preksstoel en lichtkroon. Vanaf de galerij zingt een mannenkoor zachte Latijnsche of andere liederen. Tijdens de avond- maaltoespraak wordt het schemerig licht al helderder. Enz. Het direct gaan aanzitten aan de tafels vindt bij velen verdediging. Zacht orgelspel klinkt veelal bij het rondgaan en nuttigen van brood en wijn.

Begravenisdienst en Doodendienst. De laatste slechts op enkele plaatsen, voorzoover onze inlichtingen gaan. Meest omstreeks Allerzielen. Onder- werp is dan vaak „onsterfelijkheid", of iets van dien aard. Daarnaast op veel plaatsen de begravenisdiensten met toespraak en (of) gebed ten sterfhuis en (of) op den doodenakker. Hier en daar wordt een poging gewaagd, om de begravenis van uit de kerk te doen plaats hebben. Dit verhoogt zeer het plechtige van den dienst. Het huiselijk intieme gaat echter wat te loor. Veler meening is, dat juist bij begravenis men dikwijls met een ernstig woord menschen bereiken en treffen kan, die nooit in de kerk komen.

„Wijdingsstonden" en „Liturg dienst" zijn in veel dorpsgemeenten onbekend en ook ongewild. „Stadsmode". Maar ook waar men ze zou willen, ontbreken dikwijls de krachten. Elders worden zij enkele malen 's jaars gehouden, meest met bepaalde aanleiding of onderwerp. Iemand waarschuwt, om hierbij maat te houden. Laat dit niet onttaarden in gratis volksconcerten! Toch zijn er ook plaatsen, waar vaste wekelijksche wijdingsuren zijn, en worden gewaardeerd.

Het zal ook zonder nadere aanduiding duidelijk zijn, dat het verschil tusschen de hier begeerde en bij ons gebruikelijke vormen een uiteengaan van beginselen achter zich heeft.

Datzelfde onderscheid is oorzaak, dat we ook bij ons zoeken naar andere vormen moeten werken in andere richting, dan hier wordt begeerd. Als er maar gezocht wordt!

K. S.

BOEKBESPREKING.

Welk een achterstand wordt er door de Synode ge- schapen!

Zij, die haar bijwonen, zien een berg van werk groeien, dien ze in de enkele dagen, dat ze thans zijn, onmogelijk kunnen afgraven.

Maar wat het zwaarst is, moet het zwaarst wegen. Hadden wij al eenige boeken laten liggen tot wij tijd tot rustig doorlezen hadden — want wij wachten liever eenige maanden met recenseren, dan dat wij er met den Franschen slag overheen gaan — de uitgevers gunden, het zij tot hun eer gezegd, ons geen tijd eerst schoon schip te maken.

Als gij met uw lektuur wat ten achter zijt, bemerkt gij eerst, hoeveel er in ons kleine land voor een op zichzelf niet zoo groot getal Gereformeerden wordt ge- produceerd.

En dan krijgen onze menschen soms nog het scheld- woord: half-analfabeten naar het hoofd.

Ik maak me sterk — is het soms remonstrantsch- eigengerechtig — dat er in geen enkelen kring van ons volk, ook bij het beruchte „denkend deel der natie" niet, zooveel wordt gelezen als bij ons.

En in geen geval zooveel — ik zal maar zeggen — zwaardere lektuur.

Bovendien werpen onze uitgevers maar hoogst zelden ééndags-vlinders op onze schrijftafel.

Daaraan is het voordeel verbonden, dat het niet al te zeer hindert, of de recensie wat later komt.

De boeken behouden hun waarde.

't Meest hindert het nog bij „jaarboeken".

Daarom willen we daarmee beginnen.

„Jaarboek ten dienste van de Gerefor- meerde Kerken in Nederland 1926." Onder Redactie van de predikanten G. Doekes en J. C. Rullmann, 10de jaargang.

Goes — Oosterbaan en de Cointre.

Vergelijken we dit jaarboek met dat van andere kerken, dan slaan de redakteurs en uitgevers geen kwaad figuur. Het laat ze alle in meer dan één opzicht achter zich. Van Alphen vermeldt achter de predikantsplaatsen der Ned. Herv. Kerk ook nog het traktement met emolumen- ten. Wij zouden echter niet kunnen adviseeren, dit voorbeeld te volgen.

Men vindt in dit jaarboek feitelijk een korte biografie van al onze predikanten als kerkelijke personen, een korte geschiedenis van iedere kerk en waardevolle sta- tistieken. De kerken schijnen al meer het belang van nauwkeurige opgaven in te zien en zoo aan de samen- stelling van het jaarboek medewerking te verlenen. Zoo behoort het ook en ook de laatste vlekjes moeten nog uitgewischt.

Het Kerkelijk Overzicht over 1925 van de hand van Ds J. C. Rullmann is objectiever dan het totnogtoe plaecht te zijn. Vooral waar het grootendeels werd in- genomen door de kwestie-Geelkerken moet dit bijzonder worden gewaardeerd.

Het gedeelte „In Memoriam" kon ditmaal door 's Hee- ren gunst kort zijn. In 1925 ontvielen ons slechts twee dienstdoende en vier emeriti-predikanten. Zulke jaren tellen wij niet veel en wij weten nu reeds, dat 1926 ons voor talrijker verliezen plaatst. Van andere zijde is het reeds opgemerkt, dat noch in den jaargang 1924, noch in dien van 1925 een „in memoriam" van wijlen Ds G. Wielenga verscheen. Inderdaad is dit zeer te betreuren.

Vroeger maakten wij eenige wenschen omtrent „Buiten- landsche Kerken" kenbaar. Thans vindt men op bl. 287 de adressen van de kerken, waarmee wij in korrespon- dentie staan. Wij zijn daarvoor dankbaar. Echter nog niet geheel voldaan. Iets naders van den welstand dier kerken te vernemen door middel van statistische gegevens zou niet onwelkom zijn aan hen, die de zaak van het Internationaal Calvinisme van hoog ge- wacht achten.

Het is wel niet noodig er sterk op aan te dringen zich dit jaarboek aan te schaffen. De leden onzer kerken grijpen er naar. Dat blijkt wel uit het geringe getal exemplaren, dat uit de groote oplage telken jare kort na Nieuwjaar nog over is. Toch zouden er ver- makelijke staaltjes van te vertellen zijn, welke blunders door 't gebruik van oude jaarboeken worden geslagen. Soms worden brieven gericht aan scribae, die al eenige jaren overleden zijn. Er schijnen menschen te zijn, die zoo eens om de twee of drie jaar een jaarboek koopen. Dat is natuurlijk een zuinigheid, welke de wijsheid bedriegt.

„Wegwijzer." Jaarboek ten dienste der Christelijke Actie in Nederland 1926. Eerste jaargang.

Rotterdam — Naaml. Vennootschap Dag- blad „De Rotterdammer".

In het buitenland geven verschillende groote bladen een jaarboek uit, dat druk wordt verkocht. Hier te lande heeft alleen nog maar „De Haagsche Post" zoo iets aangedurfd. Tot dit jaar ook de a.-r. „Rotterdammer" er mee kwam. Zulk een ondernemingsgeest verdient luide toejuiching.

Dit jaarboek is er nog niet. Maar dat van „De Haagsche Post" evenmin. Vergeleken met dergelijke buitenlandsche uitgaven moeten ze nog heel wat groeien.

Hebben we reeds een paar maal in ons blad op het jaarboek van „De Haagsche Post" ernstige kritiek ge- oefend en toonde dit tegenover onze wereld- en levens- beschouwing vreemd te staan, deze „Wegwijzer" kan zonder voorbehoud aanbevolen.

Om te weten van hoeveel nut zulk een jaarboek is, moet men het aanschaffen. Want er valt niet aan te denken bij benadering een overzicht te geven van den inhoud. Het is heusch niet te vergelijken met den een of anderen almanak.

Natuurlijk komen de gewone kalendergegevens er ook in voor. Maar behalve dat vindt men erin een overzicht van de Nederlandsche Staatsinrichting, van de Politieke Partijen met de Statuten van de A.-B. en C.-H. Partij, van het Kerkelijk Leven, van de Chr. Sociale Organisa- ties, van het Hooger, Middelbaar en Lager Onderwijs, van het Chr. Vereenigingsleven, van Zending en Evangeli- satie, van Philanthropie en Ziektenverpleging, terwijl ook inlichtingen worden gegeven omtrent Huwelijks- goederen- en Erfrecht, Regels voor den Weg, Koersen van Aandeelen, Belastingen enz. enz. enz.

Het kan niet anders of er zijn fouten ingeslopen. Zoo staat bij het Evang. Lutherisch seminarium nog altijd Dr D. E. J. Völter als hoogleeraar aangegeven, terwijl hij toch ten vorigen jare reeds vervangen was door Mr Loosjes, worden de Docenten aan de Theol. School te Apeldoorn als professoren betiteld, waartegen ik geen bezwaar heb, maar waarlegen in de kringen der Chr. Ger. Kerk, naar ik meen, juist wel bezwaar bestaat en ja, vergeeten de Lector Ds G. Wisse. Zoo zijn er meer onjuistheden. Maar als men in de betrokken kringen zich moeite geeft, de noodige rectificaties aan „De Rotterdammer" te berichten komt dit in orde.

De typografische verzorging is beter dan die van het jaarboek van „De Haagsche Post".

Wil men dit boek uitgebreid zien en alzo meer aan zijn doel laten beantwoorden, dan moet men deze uitgave krachtig steunen.

Al schrijven wij, wanneer deze recensie onder de oogen onzer lezers komt, reeds Maart, deze „Wegwijzer" heeft nog niemendal van zijn waarde verloren.